

УДК 327 (355/359):94

# ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА, ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА І ВОЄННО-ДИПЛОМАТИЧНА ІСТОРІЯ АФГАНІСТАНУ XVIII-XXI СТОЛІТЬ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ КОНТЕКСТ



*Рецензія на монографію:*

Аблазов В.И., Аблазов И.В., Аблазов К.В. Афганская арена. Война XXI века. – Киев: МИЦ «Мединформ», 2015. – 547с.: илл. 57. (ISBN 978-966-409-158-6).

У серії «Афганська арена» вийшла друком нова монографія дуже добре відомих українській і зарубіжній громадськості авторів – В.І. Аблазов, І.В. Аблазов, К.В. Аблазов.

Автори нової книги «Афганська арена. Війна XXI століття», яка видана в Києві у 2015 р., присвятили її дане дослідження розгляду дії політико-дипломатичного трикутника і взаємодії всіх його гострих кутів «посли – військові аташе – військове керівництво» в контексті інституційних, соціокультурних і політико-дипломатичних трансформацій афганського політикуму і суспільства, і, зокрема також – у гарячих подіях і мирному житті в Афганістані.

Невипадково з трьох осіб склався й авторській колектив книги. **Аблазов Валерій Іванович**, з 1957 до 1991 рр. – на військовій службі, учасник бойових дій в Афганістані, військовий радник (1979-1981 рр.), з 1992 до 2012 рр. – на державній службі, автор більше 120 наукових робіт, винаходів, публікацій, монографій з аналізу і прогнозування політики, книг з історії та сьогодення Афганістану: «Афганистан. Четвертая война» (2002 р.), «Над всем Афганистаном безоблачное небо» (2005 р.), «Долгий путь из Афганского

ЦІВАТИЙ В.Г.,  
Ректор  
Дипломатичної  
академії України  
при МЗС України,  
кандидат  
історичних наук,  
доцент кафедри  
дипломатичної  
та консульської  
служби, Заслужений  
працівник освіти  
України

плена и безвестия» (2005 р.), «Афганская арена. Дипломаты и полководцы» (2012р., у співавторстві) і десятків публікацій у ЗМІ та на Інтернет-сайтах, у наукових інтернет виданнях. **Аблазов Костянтин Валерійович**, з 1986 до 1994 рр. – на військовій службі, з 1994 р. і до т.ч. – на дипломатичній службі, автор аналітичних матеріалів і публікацій з європейської та євроатлантичної інтеграції, зовнішньої політики та дипломатії. **Аблазов Іван Валерійович**, з 1992 р. на військовій службі, кандидат політичних наук, автор наукових робіт і публікацій з проблем глобалістики, воєнної безпеки та оборони, безпеки життєдіяльності дипломатів, міжнародного гуманітарного права і захисту прав людини у боротьбі з тероризмом. Кожний з співавторів є фахівцем у своїй сфері діяльності, що дозволило професійно викласти відповідні розділи книги.

У книзі «Афганська арена. Війна ХХІ століття» використана нумерація для позначення світових воєн – Перша і Друга, відповідно, і воєн від 1-ої до 5-ої на Афганській арені (афганській території). 1, 2 і 3-я війни в історії Афганістану відомі як англо-афганські війни. До 4-ої війни віднесені події, пов'язані з участю Збройних сил СРСР в Афганістані в період 1979-1989 рр., а до 5-ої – дії Збройних сил США і Міжнародних сил сприяння безпеці в Афганістані під проводом НАТО у період 2001-2015 років Події та військові операції в Афганістані в період 1979-2015 рр. розглядаються як локальні конфлікти, що стали наслідком світової політики і зробили вплив на неї. Опис П'ятої війни ведеться через суб'єктивне сприйняття, особистісні враження та особисті долі вищих військових керівників НАТО, які керували бойовими діями в цьому регіоні.

Короткі розповіді з політичної та політико-дипломатичної історії Афганістану в перших розділах книги поступово підводять читача від подій початку ХІХ століття до багаторічної громадянської війни в цій східній країні, в якій всі ворогуючі групи користувалися іноземною військовою допомогою. На боці офіційної влади в цій боротьбі у 1979-1989 роках брали участь збройні формування СРСР, а радянські військові радники перебували там ще більш тривалий період. Автори запитують у читача: Скільки військ повинно було бути в Афганістані і скільки їх там було? Хто воював, працював і керував в Афганістані? І в різний спосіб дають відповіді на ці питання. Завершується історична довідка тезисним викладенням деяких

сучасних проблем Афганістану, пов'язаних з військовою присутністю в ньому країн НАТО та їх союзників.

Автори цієї монографії у своїх висновках погоджуються з точкою зору своїх однодумців, авторів сучасних публікацій з міжнародно-політичної та воєнної тематики, передусім, доктора технічних наук, професор, академіка Міжнародної академії інформатизації при ООН, заслуженого діяча науки і техніки України, автора понад 300 наукових і публіцистичних статей і чотирьох монографій в галузі історії, математики, інформаційних систем, бібліотекознавства Сенченка Миколи Івановича, які вводять у науковий обіг продовження нумерації світових воєн. У цих роботах прийнято, що вже відійшла в минуле Третя світова війна, «холодна війна», яка закінчилася поразкою держав соціалістичного табору, військового блоку держав Варшавського договору, розпадом СРСР на окремі держави, зміною політичних режимів в них, руйнуванням єдиної економіки і Збройних сил. При цьому помітну роль у процесах Третьої світової війни зіграли події 4-ої війни в Афганістані в період 1979-1989 рр.

На думку авторів дослідження, події 5-ої війни в Афганістані, війни ХХІ століття, у період 2001-2015 рр. вписуються у версію Четвертої світової війни, яка триває в даний час. Офіційно Четверту світову війну ніхто не оголошував. У цьому її відмінність від Першої та Другої війн, і навіть Третьої світової війни (1946-1991 рр.). Офіційним початком Третьої світової війни, «холодної війни», прийнято вважати виступ 5 березня 1946 року у Вестмінстерському коледжі у Фултоні, штат Міссурі, США Вінстона Черчилля, колишнього британського прем'єр-міністра, який з 5 липня 1945 року був лідером опозиції та перебував у США з неофіційним візитом. Черчилль у присутності американського президента Трумена оголосив «хрестовий похід» союзу англomовних націй проти комунізму, проти Радянського Союзу. Тим самим В. Черчилль визначив тоді нову епоху в міжнародних відносинах і світовій зовнішній політиці та дипломатії.

На думку авторів монографії, за аналогією з Третьою світовою війною, за відправну точку Четвертої світової війни можна прийняти 1991 рік, коли президент Сполучених Штатів Америки Джордж Буш-старший після перемоги над Радянським Союзом заявив про необхідність встановлення нового світового порядку.

Доктрина нового світового порядку розроблялася геополітиками, починаючи з 70-х років ХХ століття, і була вперше оприлюднена президентом Сполучених Штатів Америки Джорджем Бушем у 1991 році. Якщо в Першій і Другій світових війнах домінували військові засоби й традиційна збройна форма боротьби, то в Третій і Четвертій світових війнах явно переважають невійськові засоби і нетрадиційні, неозброєні форми війни. Третю і Четверту світові війни можна цілком віднести до нового типу війн, які потребують ще свого досконалого дослідження і їх характерних і типологічних рис.

Четверта світова війна – це війна за глобалізацію і своє місце в поліцентричному сучасному світоустрої. Вона приймає гібридні форми й об'єднує не тільки фізичний простір (земну поверхню, суходіл, моря і океани, повітряний і космічний простір), але й інституціональний, інформаційний, психологічний, ідеологічний, соціокультурний і цивілізаційний простори. У Четвертій світовій війні, як констатують автори, одночасно з традиційними прагненнями держав-учасниць отримати для себе матеріальні та інші вигоди в разі перемоги, вирішуються надзавдання глобального порядку, в яких, у одній із архітектонічних моделей, мова йде про створення єдиної мережевої структури без державних національних формувань з єдиною космополітичною ідеологією й мораллю, яка ґрунтується на уніфікації світоглядів та міжцивілізаційних відмінностей, на єдиній ідеології споживання, на засадах стирання національних, етнічних і релігійних відмінностей тощо. Четверта світова війна є перманентною, вона безперервно розширюється в просторі й часі, послідовно освоює регіон за регіоном, сферу за сферою життєдіяльності, створюючи мережу контрольованих опорних просторів на шляху світового панування і встановлення нового світового порядку. Вона може розтягнутися на століття у зв'язку із величезними масштабами та складністю завдань сьогодення.

У моделі збройної боротьби в Четвертій війні явно проявляється тенденція ведення бойових дій безконтактними методами – нанесенням масованих тривалих високоточних ударів безпілотними засобами повітряного, морського і наземного базування через повітряно-космічний простір, а також широке використання зброї нового покоління, надсучасної зброї ХХІ століття.

Серед невійськових методів ведення війни найбільшої питомої ваги набула інформаційна складо-

ва, яка, практично, стала самостійною інформаційною війною. Вона ведеться методом «культурної агресії» і невидима. Істотний розвиток отримала революція, докорінна зміна, у технічній базі засобів масової інформації (ЗМІ) і комунікації, а також у способах їх застосування, що дає можливість здійснювати вплив практично на кожну людину на Землі. Ефективність інформаційної зброї проявляється в тому, що воно вражає сутнісну основу людини, її культурне ядро, його мораль, ментальність і переконання. Людина не встигає і не здатна зрозуміти і засвоїти безперервні величезні потоки інформації, і тому часто діє в запропонованій противником площині. Світ перевертається з ніг на голову. В економіці, політиці, дипломатії, інформаційному просторі і в житті кожної людини відбувається інверсна трансформація. Добро і зло, порядність і патріотизм, честь і зрада, історія і культура – все зазнає радикальних змін.

Дана книга може стати ще одним засобом захисту інформації про події, операції та осіб локальних війн від штучної трансформації та спотворення в процесі інформаційної війни. У книзі наведено нариси про війни і історичних осіб Афганістану від народження держави до наших днів, короткі відомості про Обмежений контингент радянських військ (ОКСВ), довідкові біографічні матеріали про військових діячів СРСР, які служили в Афганістані в 1972-1992 рр., їх точки зору на ті баталії та політико-дипломатичні події.

Основний обсяг книги містить інформацію про склад, структуру і втрати Міжнародних сил сприяння безпеці в Афганістані (МССБ), а також довідкові біографічні матеріали, інтерв'ю воєначальників НАТО, які командували МССБ в Афганістані та Збройними Силами Коаліції під керівництвом США в операції «Непохитна свобода» у 2001-2015 рр., а також фрагменти публікацій ЗМІ цього періоду, необхідні для проведення компаративного (порівняльного) аналізу питань щодо підготовки вищих командних кадрів, управління бойовими діями багатонаціональних військових контингентів, військово-історичної спадщини і проблем держави Афганістан, на території якої проходили бойові дії, взаємодії з керівництвом країни.

Рецензоване видання авторського колективу – це оригінальне, сучасне й актуальне інформаційно-наукове дослідження, в якому проаналізовано та системно викладено витоки й реальний стан міжнародних відносин, зовнішньої політики і дипломатії Афганістану ХVIII-ХХІ століть у світо-

вому контексті, як важливої складової еволюції та трансформації політико-дипломатичних систем та систем міжнародних відносин глобалізованого світу в цілому. Основні висновки праці зроблені в результаті залучення до наукового аналізу нових документів українських та зарубіжних архівів, матеріалів вітчизняної та іноземної періодики, видань української та афганської діаспори.

Протягом багатомісячної історії окремі держави і регіони в цілому досить часто виступали як самостійні гравці не лише на національному рівні, але й на міжнародній арені в цілому. Головне призначення цього дослідження полягає в тому, щоб навчити вдумливого читача орієнтуватися в тенденціях сучасних міжнародно-політичних, геополітичних і світових процесах, а також допомогти їм усвідомити рушійні чинники, що впливають на політичну, дипломатичну чи економічну діяльність державних акторів як на світовій арені, так і в межах географічно визначених міжнародно-політичних регіонів, наприкладі Афганістану і регіону Південно Азії в цілому.

Книга загальним обсягом 547 сторінок містить матеріали стосовно 120 осіб – політиків, дипломатів і військових діячів, добре ілюстрована фотографіями з архівів учасників афганських подій і розрахована на широке коло читачів, які професійно працюють в області історії дипломатії та військової історії, а також на ветеранів дипломатичної та військової служби.

Нова книга, з одного боку, є продовженням і складовою частиною друкованих робіт з історії афганської війни, що послідовно випускає Український Союз ветеранів Афганістану (воїнів – інтернаціоналістів), а з іншого боку, позначає напрям подальшої роботи зі створення довідкових біографічних видань про учасників афганської війни тому, що в даній книзі знятий тільки верхній шар унікальних матеріалів.

Рецензована праця написана на достатньо високому теоретичному та методичному рівні, буде цікавою для науковців, професійних політиків, дипломатів, аналітиків у сфері зовнішніх зносин, викладачів, аспірантів, студентів.

Звісно, що в книзі багато різних історичних подій і фактів, і про це розповісти в декількох абзацах, параграфах або підрозділах просто неможливо. Тому рекомендуємо віднайти час на ознайомлення з цим виданням. Читати це дослідження досить легко, написано дуже яскравою мовою і легко сприймається для усвідомлення геополітичних, геостратегічних, геодипломатичних та геоекономічних змін зовнішньої політики та дипломатії Афганістану впродовж XVIII-XXI століть.

У цілому, книга розрахована на широке коло читачів, які працюють професійно в галузі військової історії і тих, хто цікавиться сучасною політикою, дипломатією і подіями в Афганістані в історичній ретроспективі й перспективі.

*Стаття надійшла до редакції: 10.11.2016*

*Рекомендовано до друку: 22.12.2016*